

УДК 373.5.091.33:[811.112.2:005.336.2]
DOI: 10.31652/2786-9083-2025-6(1)-14-22

Поселецька Катерина, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германської філології, перекладу та зарубіжної літератури
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ORCID 0000-0002-0861-7123
Scopus-Author ID 57212267129
poseletska@gmail.com

Марія Байурко, магістрантка 1 року навчання
факультету іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
masha.bayuroko@gmail.com
ORCID 0009-0008-9753-8400

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ «АКВАРІУМ» ТА МЕТОДУ «ПРОЄКТІВ»

У статті розглянуто сучасні методи інтерактивного навчання, зокрема вивчення німецької мови, з акцентом на розвиток мовленнєвої компетенції учнів. Автори проаналізували різноманітні інтерактивні методи, такі як рольові ігри, дискусії, «мозковий штурм» та мультимедійні презентації, що сприяють активній взаємодії учнів у навчальному процесі.

Досліджено методи навчання, які можуть бути застосовані для мовленнєвої компетенції в процесі навчання німецької мови. Визначено, що одним із найбільш ефективних підходів є використання інтерактивних методів, які сприяють активній участі учнів у навчальному процесі. Вибір методів залежить від багатьох факторів, зокрема від рівня мовної підготовки учнів, їхнього віку, а також від педагогічної майстерності викладача. Важливою складовою є також підбір відповідних матеріалів, що охоплюють мовленнєву діяльність, та використання різних методів, що дозволяють студентам активно працювати з мовою та вивчати її у контексті реального життя. Особливу увагу приділено методам «Проектів» та «Акваріум», які дозволяють учням не лише здобувати нові знання, але й активно взаємодіяти у групах, вирішувати реальні завдання та розвивати критичне мислення, творчі здібності, а також навички командної роботи.

Зазначені численні переваги інтерактивних методів навчання, серед яких підвищення мотивації учнів до вивчення мови, створення умов для самостійної роботи, поглиблене засвоєння матеріалу, а також розвиток здатності учнів до конструктивного обговорення та вирішення конфліктних ситуацій. Підкреслено, що інтерактивні методи навчання дозволяють студентам не лише здобути необхідні мовні навички, але й формувати вміння ефективно використовувати мову в реальному житті, що є важливим аспектом для розвитку соціокультурної компетенції.

Ключові слова: німецька мова, мовленнєва діяльність, інтерактивні методи навчання, комунікативні навички, метод «Проектів», метод «Акваріум».

*Kateryna Poseletska, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor
of the Department of Germanic Philology, Translation, and Foreign Literature
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
ORCID 0000-0002-0861-7123
Scopus-Author ID 57212267129
poseletska@gmail.com*

*Mariia Baiurko, A first-year Master's student in
the Faculty of Foreign Languages
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
masha.bayuroko@gmail.com
ORCID 0009-0008-9753-8400*

DEVELOPING STUDENTS' LANGUAGE COMPETENCE USING THE "AQUARIUM" AND "PROJECT" METHODS

This article examines modern methods of interactive learning, particularly in German language learning, with a focus on developing students' language skills. The authors analyzed various interactive methods such as role-playing, discussions, brainstorming, and multimedia presentations that encourage active student interaction in the learning process.

The study examined teaching methods that can be applied to language skills in the German language learning process. It was found that one of the most effective approaches is the use of interactive methods that encourage students' active participation in the learning process. The choice of methods depends on many factors, including the students' linguistic preparation level, their age, and the teacher's pedagogical skills. Another important component is the selection of appropriate materials that cover language activities and the use of various methods that allow students to actively work with the language and learn it in a real-life context. Particular emphasis is placed on the "project" and "aquarium" methods, which enable students not only to acquire new knowledge but also to actively interact in groups, solve real-life problems, and develop critical thinking, creative skills, and teamwork skills.

Numerous advantages of interactive teaching methods are cited, including increased student motivation to learn the language, the creation of conditions for independent work, thorough assimilation of the material, and the development of students' ability to constructively discuss and resolve conflict situations. It is emphasized that interactive teaching methods enable students not only to acquire the necessary language skills but also to develop the ability to use the language effectively in real life, which is an important aspect for the development of sociocultural competence.

Keywords: German language, language activity, interactive teaching methods, communication skills, "project" method, "aquarium" method.

Актуальність. Розвиток мовленнєвої компетенції учнів є однією з основних цілей сучасного навчання іноземним мовам. В умовах глобалізації та інтеграції інформаційних технологій, знання іноземних мов стає важливим фактором для успішної комунікації в міжнародному середовищі. Тому актуальність дослідження методів, що сприяють ефективному розвитку мовленнєвих навичок, не піддається сумніву.

Методи «Акваріум» і «Метод Проєктів» мають великий потенціал у розвитку мовленнєвої компетенції учнів. «Акваріум» дозволяє створити умови для активної участі учнів у дискусіях та розвитку їх вміння слухати та аргументувати, що є важливими аспектами мовленнєвої діяльності. У свою чергу, «Метод Проєктів» сприяє інтеграції знань у реальні ситуації, дозволяючи учням застосовувати мову в контексті практичних завдань.

У процесі вивчення іноземної мови формується комунікативна компетентність учнів, яка охоплює лексичні, фонетичні та граматичні знання і передбачає використання мови як засобу спілкування. Вчителі повинні застосовувати у навчальному процесі не лише підручники та класичні робочі зошити, а й різноманітні аудіо- та відеоматеріали, тестові завдання та інші інтерактивні ресурси.

Постановка проблеми. У сучасному світі знання іноземних мов є необхідною умовою для успішної соціальної та професійної інтеграції особистості. Одним із важливих аспектів опанування мови є формування комунікативної компетентності, що передбачає не лише володіння граматичними структурами та лексичним запасом, а й здатність використовувати мову в реальному життєвому контексті.

Традиційні методи навчання часто зосереджені на класичному мовленні та не враховують сучасні тенденції розвитку мови, що може ускладнювати адаптацію учнів до реальних комунікативних ситуацій. Водночас інтерактивні методи, такі як метод «Акваріум» та метод «Проєктів», можуть сприяти

ефективному засвоєнню сучасного мовного матеріалу, охоплюючи мовленнєву діяльність, завдяки моделюванню автентичних ситуацій спілкування та активному залученню учнів у процес навчання.

Аналіз досліджень. У працях Варзацької Л. та Кратасюк Л. (2005) підкреслено лінгводидактичні засади інтерактивного навчання, де особливий акцент робиться на створення умов для активного включення учнів у мовленнєві ситуації. Годованець Н. І. та Леган В. П. (2017) у короткому огляді інтерактивних методів зазначають, що метод «Акваріум» є ефективним засобом створення «безпечного мовного середовища», у якому учні не бояться висловлюватися, а отже, мовленнєва компетентність розвивається в природному, невимушеному режимі. Кійко С. В. і Смаглій В. І. (2022) також підтверджують ефективність цього методу для старшокласників, акцентуючи увагу на його ролі у розвитку комунікативних навичок, зокрема під час обговорення дискусійних тем.

Метод проєктів, як вказує Шморгун І. В. (2017), є однією з найефективніших форм організації самостійної діяльності учнів. Мовленнєва компетентність при цьому розвивається через виконання завдань, пов'язаних із пошуком, обробкою інформації, обговоренням і представленням результатів — як усно, так і письмово.

У дослідженнях Комар О. А. (2013) і Пометун О. І. (2021) відзначено, що метод проєктів формує у школярів не лише мовленнєві, а й соціальні компетентності, зокрема вміння працювати в команді, планувати діяльність і розв'язувати проблеми. Це відповідає принципам дидактики багатоманітності, про які пише Боровська О. (2024), наголошуючи на важливості врахування індивідуальних освітніх траєкторій учнів та розвитку їхніх сильних сторін.

Іноземні дослідження (Funk, H., Kuhn, C., Skiba, D., Spaniel-Weise, D., Wicke, E. 2014; Ballweg, S., Drumm, S., Hufeisen, B., Klippel, J., Pilypaitytė, L. 2013) підтверджують ефективність інтерактивних методів у навчанні іноземних мов, зокрема підкреслюючи важливість комунікативних завдань та активної участі учнів у навчальному процесі. Метод «Акваріум» та проєктна діяльність у таких дослідженнях розглядаються як інструменти реалізації концепції навчання через дію (learning by doing), що сприяє розвитку як рецептивних, так і продуктивних видів мовленнєвої діяльності.

Мета та основні завдання. Сучасні тенденції вивчення іноземних мов орієнтовані на формування комунікативної компетентності учнів, що передбачає не лише знання граматики та класичної лексики, а й здатність використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях. Одним із важливих аспектів такого підходу є інтеграція мовленнєвої діяльності у навчальний процес, оскільки він відіграє ключову роль у неформальному спілкуванні носіїв мови. Проте традиційні методи навчання часто не приділяють належної уваги цій складовій, що може знижувати мотивацію учнів та ускладнювати їхню адаптацію до живої мови.

Застосування інтерактивних методів, зокрема методу «Акваріум» і методу «Проектів», дозволяє ефективніше засвоювати сучасну лексику, створюючи умови для активного використання іноземних виразів у різних комунікативних ситуаціях. Метод «Акваріум» сприяє розвитку навичок усного мовлення шляхом обговорення та аналізу ситуацій у групі, тоді як метод «Проектів» дозволяє

учням зануритися у мовне середовище через виконання творчих завдань. Поєднання цих підходів сприяє формуванню більш гнучких мовних навичок, які необхідні для комфортного спілкування у сучасному суспільстві.

Дослідження ефективності використання мовленнєвої діяльності в процесі навчання німецької мови потребує аналізу сучасних науково-методичних підходів, розробки практичних вправ та впровадження експериментальних методик. Очікується, що результати дослідження дозволять сформулювати конкретні рекомендації щодо вдосконалення навчального процесу, що сприятиме підвищенню мотивації учнів та їхньої здатності ефективно використовувати німецьку мову у повсякденному спілкуванні.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція мовленнєвої діяльності у процес навчання німецької мови є актуальним підходом, що сприяє підвищенню мотивації студентів та розвитку їхніх комунікативних навичок. Оскільки мова постійно змінюється, важливо ознайомлювати учнів не лише з класичними граматичними та лексичними конструкціями, а й з живою мовою, яку використовують носії у повсякденному житті.

Варто зазначити, що форми і методи проведення уроку обирає вчитель, з урахуванням побажань учнів, і саме від цього фактору залежить якість навчання, рівень мотивації школярів на набуття та засвоєння нових знань. Під час вибору методів навчання вчитель звертає увагу на програмну мету уроку, зміст навчального матеріалу, рівень дидактичного забезпечення, власну педагогічну майстерність та враховує інтереси та особливості учнів.

Пометун О. визначає інтерактивні методи навчання як способи організації активної взаємодії учнів у навчальному процесі з метою досягнення визначених дидактичних результатів. Інтеракція (від англійського «inter» – взаємний, «act» – діяти, здатний до взаємодії, діалогу) передбачає співнавчання учнів, залучених у спілкування та співпрацю. Це передбачає ефективну співпрацю на основі комунікації між суб'єктами навчання, виключаючи як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Учасники діалогу такого типу є відкритими, позиціонують себе як активних учасників процесу спілкування, відкриті для діалогу. Учитель у такій моделі навчання виступає у ролі координатора процесу мовленнєвої взаємодії учнів, консультантом з проблемних питань, які можуть виникнути під час спілкування і помічником у разі необхідності (Пометун, 2021, с. 417).

У праці Комар О. знаходимо таке визначення інтерактивних методів навчання – як «...впорядкований спосіб активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками навчального процесу, направлений на досягнення цілей і завдань освіти, який сприяє накопиченню в учасників соціального досвіду спілкування та освоєнню ними соціальних методів організації навчальної діяльності. Це визначення містить всі три ознаки методу навчання: мета – засвоєння змісту освіти, єдність викладання і учіння, тобто бінарність навчання і характер способу засвоєння, направлено на кожний елемент змісту освіти» (Комар, 2013, с. 5).

Загалом застосування сучасних методів навчання значно підвищує інтерес учнів до вивчення іноземної мови. Теми, підходи та технології стають більш

різноманітними й складними, водночас зберігаючи доступність і мотивацію (Ihnatova, Poseletska, Matiiuk, Harchuk, Borovska, 2021, p. 121).

Лінгводидактичні засади інтерактивних методів навчання влучно описує у науковій статті Варзацька Л., зауваживши, що учень і вчитель у навчально-виховному процесі виступають рівноправними членами. Вони однаковою мірою можуть визначати мету та проблемні питання, які хочуть вирішити на уроці, об'єкт, суб'єкт, засоби та методи навчання, очікувані результати навчальної діяльності. Під час уроку даної форми вчитель та учень обмінюються власними думками та судженнями, внаслідок чого відбувається рефлексія, оцінювання здобутих результатів. В кінці уроку учні роблять висновки про свої досягнення з певної категорії знань, що вони знають, уміють, як виражають своє емоційне ставлення до об'єкта навчання, як володіють оцінками судженнями, як збагатився їхній особистісний досвід творчої діяльності (Варзацька, Кратасюк, 2021, с. 5).

Сідун М. та Товт О. визначають такі переваги інтерактивних методів навчання, порівняно з традиційними, як: участь у роботі всіх учнів класу; формування вміння працювати у команді; вироблення доброзичливого ставлення до опонента; можливість висловлювати власну думку; створення «ситуації успіху»; можливість засвоєння великої кількості матеріалу за короткий проміжок часу; формування навичок толерантного спілкування; умінь аргументувати свою думку, знаходити альтернативне рішення проблеми (Сідун, Товт, 2015, с. 245).

Інтерактивне навчання на уроках іноземної мови орієнтоване на:

- розвиток належного мислення, певної самостійності думок, висловлення своєї власної думки, вироблення творчого ставлення, сприйняття іншомовного носія, розвиток правильного мовлення, самостійного осмислення матеріалу, засвоєння лексики, чітке та правильне мовлення;
- розвиток здатності до навіювання думок, зразків поведінки, відстоювання власної думки, створення ситуації дискусії, зіткнення думок; розв'язання певної проблемної ситуації в умовах інтерактивних технологій, що активно стимулює діяльність мислення, спрямовану на подолання протиріччя, непорозуміння;
- вироблення критичного ставлення до себе, умінь бачити свої помилки та адекватно ставитися до них; розвиток таких умінь, як бачити позитивне і негативне, порівнювати себе з іншими й адекватно себе оцінювати (Годованець, Леган, 2017, с. 245).

Варто наголосити, що урок німецької мови як іноземної має свою специфіку: мова виступає не лише об'єктом вивчення, а й основним засобом спілкування на уроці. Щоб учні могли активно користуватися німецькою мовою вже на початкових етапах навчання, граматичний матеріал і лексика мають бути доступними, а теми – цікавими, значущими та відповідними їхньому вікові. Водночас учитель повинен бути уважним: якщо учень не може повноцінно висловити свою думку іноземною мовою, важливо створити доброзичливу атмосферу, у якій учень почуватиметься в безпеці й матиме простір для помилок, спроб і подальшого розвитку (Schart, Legutke, 2012, s. 114).

Годованець Н. до інтерактивних методів навчання пропонує віднести наступні: мультимедійна презентація; евристичні бесіди; рольові ігри; дискусії; вправа «мозковий штурм»; конкурси з практичними завданнями та їх подальше обговорення; проєктування бізнес планів, створення проєктів; проведення різноманітних за формою творчих заходів; використання мультимедійних комп'ютерних програм (Годованець, Леган, 2017, с. 61).

Сучасні технології, такі як Instagram, TikTok та інші соціальні медіа, стають важливим мотиватором для вивчення іноземних мов серед учнів. Платформи, що активно використовуються молоддю, пропонують можливості для спілкування з людьми з різних куточків світу, що робить знання мови не лише корисним, а й необхідним для інтерактивної взаємодії. Учні чують живу мову, переглядаючи відео, пости, участь у челенджах та обговореннях, що дозволяє їм розуміти реальні мовні конструкції, сленг і культурні особливості.

Також варто зазначити, що принцип урахування інтересів учнів є важливим у розвитку їхньої мовленнєвої компетенції. Він передбачає добір змісту навчання та мовленнєвих завдань відповідно до потреб, вікових особливостей і захоплень школярів. Якщо теми, завдання і форми роботи є близькими учням, вони з більшою мотивацією почнуть комунікацію. Уроки, побудовані на темах, що викликають інтерес, забезпечують природне занурення в мовне середовище, стимулюють бажання говорити, ставити запитання, аргументувати свою думку як усно, так і письмово. Важливо, щоб учні мали можливість проявити себе в мовленні, спираючись на власний досвід та емоції, брати участь у створенні навчального змісту, доборі матеріалів, працювати з текстами та медіа, які відповідають їхнім уподобанням і реальному мовному середовищу (Ballweg, Drumm, Hufeisen, Klippel, Pilypaitytė, 2013, s. 154).

Для розвитку мовленнєвої компетенції учнів також важливим є дотримання основних принципів дидактики багатомовності, зокрема принципів порівняння та обговорення, сприяння розумінню, врахування навчальних інтересів, цілеспрямованого використання текстів і економного вивчення мови. Ці принципи сприяють свідомому засвоєнню мови, активізують наявні мовні знання, мотивують учнів, формують уміння працювати з різними видами текстів і забезпечують ефективне навчання (Боровська, 2024, с. 13).

Також під час розробки курсу іноземної мови для учнів старших класів з використанням сучасних інтерактивних методів можна ставити завдання, які спонукають учнів глибше осмислювати матеріал та активно брати участь у процесі навчання. Наприклад, після того, як учні зберуть інформацію про персонажів тексту, їх можуть попросити провести більш поглиблений аналіз. Інтерактивні завдання, такі як створення інтерв'ю в парах, де учні беруть на себе ролі персонажів, сприяють розвитку мовних навичок та критичного мислення (Vyshyvana, Solska, Poseletska, 2023, s.110).

Особливу увагу у нашому дослідженні ми приділяємо таким інтерактивним методам навчання, як метод «Проєктів» та метод «Акваріум» з метою інтеграції мовленнєвої діяльності у процес навчання німецької мови. На нашу думку, ці методи дозволяють розвивати комунікативні здібності учнів, стимулюють їх інтелектуальну активність, формують соціальну мобільність та

допомагають адаптувати мовні навички до сучасних тенденцій спілкування. Тож розглянемо кожен із них окремо.

Метод «Проектів» – це такий метод навчання, що передбачає індивідуальну чи групову форму роботи на уроці з метою самовираження школярів. Цей метод поєднує в собі специфічні риси проблемного навчання, пошукового методу та дослідницького.

Метод розробки проектів дозволяє учасникам подумки вийти за межі класу і створити проєкт на тему використання німецької мови у повсякденному спілкуванні (Ігнатова, Жовнич, 2021). Найголовніше, що група чи окремих учасник має можливість представити свій проєкт, довести його перевагу перед іншими та дізнатися про думку однолітків (Кійко, 2022, с. 147).

Основними вимогами щодо використання вчителем на уроці німецької мови цього методу інтерактивної форми навчання є: наявність актуальної та цікавої мовної проблеми, що стосується лексики; пізнавальна значущість кінцевих результатів проєктної діяльності учнів; використання дослідницьких методів.

Метод «Проектів» передбачає виконання учнями наступних етапів:

- підготовчий (розробка теми проєкту, визначення ключових завдань, збирання інформації);
- організаційний (таймінг роботи над проєктним завданням, обговорення структури роботи);
- презентація проєкту та його захист.

На думку Шморгуна І. «...застосування методу проєктів як форми організації самостійної роботи учнів у процесі навчання англійської мови дозволяє вирішити ряд наступних завдань:

- поглибити знання учнів під час самостійної роботи над проєктним завданням;
- розвинути логічне та критичне мислення;
- сформувати іншомовні навички спілкування» (Шморгун, 2017, с. 342).

Метод «Акваріум» – це форма діалогу, коли групі пропонують обговорити проблему перед глядачами. У контексті інтеграції мовленнєвої діяльності у навчання німецької мови цей метод дає можливість учням практично застосовувати іноземну лексику у діалозі. Учні працюють у малих групах, обираючи того, хто вестиме дискусію, а решта виступає у ролі спостерігачів (Кійко, 2022, с. 146).

Метод «Акваріум» є ефективною формою роботи для розвитку мовленнєвої компетенції учнів, зокрема вміння аргументовано висловлювати думки та брати участь у дискусіях. У центрі класу розміщується внутрішнє коло з кількох учнів, які ведуть дискусію, тоді як інші учні спостерігають за ними з зовнішнього кола. Одне місце у внутрішньому колі залишається вільним – будь-хто з зовнішнього кола може приєднатися до обговорення, висловивши власну позицію, після чого знову повертається на своє місце (Funk, Kuhn, Skiba, Spaniel-Weise, Wicke, 2014, s. 98).

Варто зазначити, що застосування інтерактивних методів навчання на уроках німецької мови допомагає вчителю розвивати комунікативні вміння та

навички учнів; привчає працювати у команді; висловлювати своє точку зору; доводити доцільність своїх тверджень та думок; прислухатися до думки своїх товаришів. На уроці з використанням інтерактивних методів навчання панує відповідна психологічна атмосфера, що сприяє підвищенню рівня розвитку комунікативних навичок під час вивчення іноземної мови.

Метод «Акваріум» сприяє активному обговоренню та обміну думками, створюючи умови для живої комунікації, а метод «Проектів» дозволяє учням застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях, розвиваючи навички критичного мислення та творчого підходу до вивчення мови.

Висновки.

Отже, використання методів «Акваріум» і «Метод проектів» у навчанні є ефективними засобами розвитку мовленнєвої компетенції учнів. Метод «Акваріум» сприяє активному обміну думками, вдосконаленню навичок слухання і вираження думок, створюючи умови для розвитку критичного мислення та спільного вирішення проблем. «Метод проектів» надає учням можливість застосовувати мовні навички в реальних ситуаціях, через практичні завдання, що допомагає учням розвивати творче мислення, комунікаційні вміння та вміння працювати в команді. Застосування цих методів позитивно впливає на формування та розвиток мовленнєвої компетенції та підвищує зацікавленість учнів у процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Варзацька, Л., Кратасюк, Л. (2005). Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. Дивослово, 2, 5-19.
2. Боровська, О. (2024). Принципи дидактики багатоманітності. Матеріали науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Інноваційна педагогіка ХХІ століття: нові компетентності викладача закладу вищої освіти»: збірник тез, 11-13.
3. Годованець, Н. І., Леган, В. П. (2017). Короткий огляд інтерактивних методів навчання іноземної мови. Науковий вісник Ужгородського університету, 1 (40), 60-62.
4. Ігнатова О., Жовнич О. (2021). Використання практико-дослідницького проекту у професійній підготовці майбутніх вчителів німецької мови засобом саморефлексії. Молодь і ринок. №5 (191). С. 114-119. DOI : <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.237039>
5. Кійко, С. В., Смаглій, В. І. (2022). Інтерактивні методи навчання іноземної мови учнів старших класів. Вісник науки та освіти, 2, 140-156.
6. Комар, О. А. (2013). Інтерактивні методи навчання в сучасній дидактиці. Умань: ВПЦ «Візаві».
7. Пометун, О. І. (2021). Інтерактивні методи навчання. Енциклопедія освіти, 417-418.
8. Шморгун, І. В. (2017). Метод проектів як найефективніша форма організації самостійної роботи учнів. Молодий вчений, 7(47), 341-344.
9. Ballweg, S., Drumm, S., Hufeisen, B., Klippel, J., Pilypaitytė, L. (2013). Wie lernt man die Fremdsprache Deutsch? München: Klett-Langenscheidt.
10. Ihnatova, O., Poseletska, K., Matiiuk, D., Hapchuk, Y., & Borovska, O. (2021). The application of digital technologies in teaching a foreign language in a blended learning environment. Linguistics and Culture Review, 5(S4), 114-127
11. Funk, H., Kuhn, C., Skiba, D., Spaniel-Weise, D., Wicke, E. (2014). Aufgaben, Übungen, Interaktion. München: Klett-Langenscheidt.
12. Schart, M. Legutke, M. (2012). Lehrkompetenz und Unterrichtsgestaltung. München: Klett-Langenscheidt.
13. Vyshyvana, N., Solska, T., Poseletska, K. (2023). DLL für die Ausbildung von DaF-Lehrenden: Welche Kompetenzen lassen sich entwickeln? KONTEXTE, 153-164.